

Exploring the cognitive concept of love in a non-literary context Persian and Arabic languages

Reza Nazemian¹, Somayeh Mohammadi^{2*}

Introduction

We have almost certainly come across the sentence, "Love belongs to the tales." This statement, in essence, suggests that love should be sought in imagination and literature, rather than in ordinary life and everyday reality. Implicit in this claim is the idea that the conceptualization of love, as it exists in imagination and literary contexts, is primarily expressed through literary language rather than through ordinary, colloquial speech. Indeed, if the linguistic expressions of love are removed from daily discourse, no significant impact occurs; in contrast, in literature, if love is absent, a substantial part of its essence is lost. Moreover, when we seek to understand the concept of love within a specific language or culture, we naturally turn to its literature, stories, myths, poetry, and poets. Similarly, to experience or comprehend moments of love, we often engage with poems, songs, and melodies, which are typically rich in love-related themes.

The fact that we predominantly encounter the language of love in literary contexts rather than in everyday language may also reflect the inherent nature of love: it is not an ordinary, everyday emotion. It goes beyond the fundamental emotions—joy, sorrow, anger, and fear—which are experienced repeatedly and serve as mechanisms for survival. Love, however, transcends the primary obligations of life, seeming to exist for a more meaningful and enriched form of existence beyond mere biological survival. It engages the imagination, fosters creativity, and creates novel mappings between elements, connecting them in new and meaningful ways. In doing so, love constantly challenges existing reality and elevates it to a higher, more transcendent level. In this study, we aim to address the following questions through a cognitive exploration of this emotional concept:

- What are the most common source domains for understanding and expressing the concept of love in Persian and Arabic?

1. Professor, Department of Arabic Language and Literature, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran.

2. Ph.D. Department of Arabic Language and Literature, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran*.

- What is the conceptual metaphor structure of love in these languages?
- What similarities and differences exist in the conceptual structure of love between the two languages?

Background

Research on the concept of love in the "conventional" Persian and Arabic languages has been relatively limited. However, numerous studies have explored the concept of love in "literature," particularly focusing on mystical or Sufi love. Among the studies that have examined this emotion in Persian language and literature, the following are noteworthy:

The dissertation titled "A Comparative Study of Metaphor in Persian and English Based on Conceptual Metaphor Theory" by Sarahi (2012) examined metaphors of anger, joy, love, sadness, fear, and color. It is one of the few studies that also collected some linguistic expressions of conventional love. The results revealed numerous similarities and differences among the metaphors corresponding to these concepts in the two languages.

Other notable works include the article "Cognitive Analysis of Love Metaphors in Sanai's Ghazals" by Zarghani et al. (2013), the dissertation "Examining the Metaphorical Systems of Love in Five Mystical Texts Based on Cognitive Metaphor Theory" by Hashemi (2013), the article "Cognitive Metaphors of Love in Rumi's Masnavi" by Asperham and Tasdighi (2018), and the study titled "Dual Nature in the Conceptualization of Love Metaphors in Persian: A Cognitive Approach" by Tavakoli Garmaseh (2020).

In Arabic, the article "A Conceptual Approach to the Structure of Psychological Verbs in Arabic" by Al-Fraouzi and Marzooq (2021) briefly addresses love/hate, anger/discontent, sadness/joy, pride/shyness, and similar concepts. It classifies sadness, anger, hate, and shame as introvert or constrictive emotions, while their opposites are considered expansive emotions.

Method

The methodology of this study is descriptive-analytical, employing a cognitive semantics approach. In this framework, we first collect conventional and common conceptual metaphors of love in Persian and Arabic that reveal the cognitive mechanisms underlying the concept of love. Then, we study, analyze, and organize these metaphors systematically. The distinguishing feature of the present research lies in its cognitive examination of the source domains that represent love in language, allowing us to observe and systematically identify the ways speakers of these two languages conceptualize love.

Results

An analysis of a selected set of conventional linguistic expressions in Persian and Arabic indicates that the linguistic manifestations of love are primarily literary-metaphorical, followed by conventional-metaphorical, and then literal-physical or figurative-physiological. In other words, love is not an all-encompassing emotion or experience, and this characteristic is reflected in its linguistic representation. A substantial portion of these expressions consists of personal, creative, and idiosyncratic interpretations, often reflected in literature. However, beyond this largely individual-centered domain, there is also a collective system; in other words, the understanding and expression of love can be both personal and communal. Love is as personal as the creative aspect of individual thought and expression (specific literature), while the remainder, shaped by a secondary inclination and the psychological needs of the general population, predominantly appears in literary or non-literary conventional usage. Therefore, constructing a complete conceptual structure of love without reference to literature and non-conventional language is incomplete or impossible.

Discussion

Speakers of Persian and Arabic often conceptualize the abstract experience of love through tangible experiences such as Container, Force, Atmosphere, Path/Pathlessness (confusion), Personification, Pain, Illness, and similar source domains. For example, when experiencing love, one may perceive themselves as being affected by a powerful Force with strong attraction or pull) I was captivated/enamored; in Arabic: or as a Container with its contents and properties) with a broken heart/ full of love, pure and sincere love; or as pain embodied in a burning phenomenon) fiery love, heartbroken lover. The data reveal extensive cognitive overlaps between the two languages, which may stem from intercultural interactions as well as a fundamental physiological arousal mechanism. Nevertheless, in relation to love, the role of culture in each language cannot be ignored, as it shapes unique experiential and cognitive patterns, which in turn influence specific linguistic expressions.

Cognitive models of love, while generally aligning with the five-stage scenario of emotional experience (cause, onset, attempt to control, loss of control, reaction), demonstrate distinctive characteristics. One such distinction is that love often elicits one of the basic emotions—joy, fear, or sadness—depending on the individual's hopefulness, despair, or anxiety during the experience, producing a kind of overlap, simultaneity, or interdependence of two emotions throughout the scenario. Consequently, the lover may display characteristics of a fearful, happy, or sorrowful individual, revealing important cultural and cognitive differences. For instance, if a culture is more conservative or introverted regarding love, the expression or

confession of love may become more complex. The stage of emotional control may become so dominant that the continuation of the scenario is prevented. In a tribal culture where marriages within kinship are valued, the cognitive model of “love for a stranger” often functions in a fragmented manner. In patriarchal cultures, male acceptance of love may be seen as counter-normative or a form of involuntary lapse, while the aspects of enchantment, seduction, and allure of women are broadly reflected in the cultural-linguistic expressions. (وقع فی حب فائنه)

Another distinction of love from other emotions is the longer temporal unfolding of these stages and its narrative-like scenario, which explains its prominent presence in literature as long poetic or prose narratives and reflects the cultural prominence of love. Historically, love was not a universal experience because it was not essential for survival. However, with the current prominence of the Atmosphere Personification domain, this experience has acquired a normative and purposeful dimension, being actively pursued by many as an ideal.

References

- The *Holy Quran*.
- A group of authors. (n.d.). *Al-Munjad fi al-Lugha al-Arabiya al-Muasirah*. Beirut: Dar al-Mashreq.
- Afrashi, A. (2017). “Cognitive-root mapping of lexicons and conceptual metaphors in the domain of emotions: A cognitive approach”. *Journal of Language and Linguistics*, 13(26), 69–88. magiran.com/p1887919
- Al-Faraouzi, A., & Marzooq, M. (2021). A conceptual approach to the structure of psychological verbs in Arabic: Issues and models. *Al-Omda Journal of Linguistics and Discourse Analysis*, 5(2), 322–343. asjp.cerist.dz/en/article/152634
- Ebrahimi Dinani, G. H. (2001). *Daftar-e Aghl va Ayat-e Eshgh*. Tehran: Tarh-e No.
- Ebtehaj, H. (2009). *Ghazaliyat Houshang Ebtehaj*. Tehran: Cheshmeh Publications.
- Esparham, D., & Tasdighi, S. (2018). Cognitive metaphors of love in Rumi’s *Masnavi*. *Motaleat-e Adabi*, 76, 87–114. [10.22054/ltr.2018.8834](https://doi.org/10.22054/ltr.2018.8834)
- Fiyazi, M. (2008). The metaphorical origins of polysemous sensory verbs in Persian from a cognitive semantics perspective. *Adab-Pazhuheshi*, 6, 87–109. [20.1001.1.17358027.1388.2.6.4.2](https://doi.org/10.1001.1.17358027.1388.2.6.4.2)
- Hashemi, Z. (2013). Metaphorical chains of “love” in Sufism: A study of Sufi views from the 2nd to 6th century AH based on Conceptual Metaphor Theory. *Literary Criticism Quarterly*, 6(22), 29–48. [20.1001.1.20080360.1392.6.22.4.7](https://doi.org/10.1001.1.20080360.1392.6.22.4.7)
- Koochesh, Z. (2015). *Metaphor in world cultures and diversity* (N. Entezam, Trans.). Tehran: Siahroud.
- Koochesh, Z. (2019). *A practical introduction to metaphor* (Sh. Pour-Ebrahim, Trans., 2nd ed.). Tehran: SAMT.
- Kövecses, Z. (2000). *Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2016). *Metaphors we live by* (H. Agha Ebrahimi, Trans., 2nd ed.). Tehran: Nashr-e Elm.

- Mohammadi, S. (2021). *Comparative study of metaphor (metaphors related to four emotional concepts: joy, sadness, anger, and fear) in Persian and Arabic based on Conceptual Metaphor Theory*. Bu-Ali Sina University, Hamedan.
- Mousavi-Sabet, F., Khalili-Jahantigh, M., & Barani, M. (2020). Cognitive metaphor of love in *Kash Harfi Bezani* by Mostafa Rahmandoust (based on Lakoff & Johnson's theory). *Pazhuheshnameh Adab-e Ghonai*, 34, 203-226. [10.22111/jllr.2020.5296](https://doi.org/10.22111/jllr.2020.5296)
- Nazemian, R. (2014). *Dictionary of Arabic-Persian Proverbs and Expressions*. Tehran: Farhang-e Moaser.
- Rabiei, F., Ghorbani, N., & Panaghi, L. (2020). "Physiological correlates of basic emotions: Anger and sadness in healthy and depressed individuals". *Journal of Psychological Sciences*, 19(90), 665-675. [20.1001.1.17357462.1399.19.90.13.9](https://doi.org/10.1001.1.17357462.1399.19.90.13.9)
- Ramazani, R., & Nazemian, R. (2019). "Conceptual metaphor and imagery in Ghada al-Samman's poetry based on Lakoff and Johnson's theory". *Applied Rhetoric Quarterly*, 4(2), 123-137. [10.30473/prl.2021.45007.1542](https://doi.org/10.30473/prl.2021.45007.1542)
- Rumi, J. M. (n.d.). *Kulliyat-e Shams or Diwan Kabir* (B. F. Forouzanfar, Ed.). Tehran: Amir Kabir.
- Zarghani, S. M., Mahdavi, M., & Abad, M. (2013). "Cognitive analysis of love metaphors in Sanai's ghazals". *Literary Studies*, 3, 1-30. [10.22067/jls.v46i4.22056](https://doi.org/10.22067/jls.v46i4.22056)

کاوش مفهوم شناختی عشق در بستر غیر ادبی زبان‌های فارسی و عربی

رضا ناظمیان^۱

سمیه محمدی^{۲*}

مقاله پژوهشی

چکیده

پژوهش حاضر با رویکرد شناختی به مفهوم عشق و تعابیر آن در بخش همگانی و غیر ادبی زبان‌های فارسی و عربی می‌پردازد. با این هدف که مشخص نماید بازنمایی‌های عشق در این بخش به چه صورت است و تا چه اندازه استعاره است. بررسی داده‌ها، نشان از آن دارد که سهم استعاره‌های عشق از زبان رایج و عادی روزمره برخلاف دیگر مفاهیم احساسی نظیر خشم، ترس، غم و شادی که عمدتاً استعاره‌اند، چندان نیست. علت می‌تواند این باشد که احساسات مذکور در انجام تکالیف اصلی زندگی لازم و اجتناب‌ناپذیرند و به‌صورت روزمره تجربه می‌شوند؛ به تعبیری جزو سازوکار بقای انسان به شمار می‌آیند؛ ولی عشق تجربه‌ای همه‌شمول و ناگزیر نیست و این ویژگی آن در زبان نیز انعکاس یافته است طوری که عشق، بیشتر واقعیتی ادبی و خیال‌انگیز پیدا کرده تا معمول و متعارف؛ بنابراین عشق بیشتر ساختار خود را در بخش ادبی و دریافت‌های ذوقی زبان می‌یابد و فهم و بیان آن چندان با استعاره‌های رایج و روزمره‌ای که با آنها زندگی می‌کنیم، صورت نمی‌پذیرد و به همین خاطر است که برای شناخت این مفهوم در یک زبان/ها، ناخودآگاه به سراغ شعر و داستان‌های عاشقانه یا همان ادبیات زبان موردنظر می‌رویم. روش انجام این تحقیق، توصیفی-تحلیلی و روش تحلیل به‌صورت معناشناسی شناختی است. بررسی داده‌های این پژوهش، نشان می‌دهد که نیرو (جاذبه معشوق و قدرت عشق)، مسابقه (هم‌آوردی طرفین)، جهت (پیرو شدن عاشق)، ظرف و ماده درون آن (وجود عشق و کیفیت آن)، جاندارپنداری (صاحب اختیار شدن دیگری یا عشق) و آتش (درد، بیماری و تباهی) جنبه‌های برجسته‌یافته عشق در سطح متعارف این زبان‌ها است.

کلیدواژه‌ها: مفهوم شناختی، عشق، زبان رایج و همگانی، فارسی و عربی.

✉ reza_nazemian2003@yahoo.com

۱- استاد گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

✉ somayemohamadi14566@gmail.com

۲- دکترای زبان و ادبیات عربی دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران. (نویسنده مسئول)

۱ - مقدمه

قریب به یقین جمله "عشق مال تو قصه‌هاست" را شنیده‌ایم. این جمله به نوعی به غیر واقعی بودن وجود احساس عشق میان عموم اشاره دارد و به آن با دیده تردید یا حتی اطمینان به نبود آن می‌نگرد و به شکل غیرمستقیم می‌خواهد بگوید عشق را در ادبیات و خیال جستجو کن، نه در واقعیت عادی و زندگی معمولی. این گزاره، این پیش‌بینی را در پی دارد که مفهومی که در خیال و ادبیات وجود دارد زبان آن نیز جز ادبیات نمی‌تواند باشد و سهم چندانی در زبان عادی ندارد؛ کما این که اگر نمودهای عشق را از گفتمان روزانه و عادی خارج کنیم، اتفاق خاصی رخ نمی‌دهد، برخلاف ادبیات که اگر عشق از آن زائل گردد، بخش قابل توجه آن از دست می‌رود. بنابراین به نظر می‌رسد که عشق، بیشتر واقعیتی ادبی و خیالی پیدا کرده‌است تا معمول و متعارف و استعاره‌های آن، جزو استعاره‌هایی که با آنها زندگی می‌کنیم نمی‌باشند؛ بلکه استعاره‌های عشق، ادبی، شعرگونه و خیال‌انگیز است هرچند در نهایت، خود «زبان شعر [نیز] برپاشنه استعاره‌های قراردادی معمول می‌چرخد» (کوچش، ۱۳۹۸: ۷۹).

از سویی دیگر، بر اساس نظریه شناختی، زبان، برآیند نظام اندیشه است و چگونگی آن را نمایش می‌دهد. چنانچه این گزاره را یک اصل تصور کنیم، بنابراین زبان -در اینجا روزمره- درباره مفهوم عشق به مثابه مفهومی انتزاعی چه می‌گوید؟ به بیانی دیگر، مطابق با رویکرد شناختی، اگر بخواهیم یک مفهوم را در یک یا چند زبان/فرهنگ مختلف بشناسیم سراغ زبان متداولی می‌رویم که مردم با آن سخن می‌گویند ولی آیا برای جستجوی معنای عشق، می‌شود اینگونه عمل کرد؟ خاستگاه این سوال آنجاست که تا سخن از عشق به میان می‌آید سراغ ادبیات، قصه، افسانه، شعر و شعرای آن زبان را می‌گیریم؛ کما این که برای تجربه و درک لحظاتی عاشقانه، گوش دادن به آهنگ و ترانه‌ها را انتخاب می‌کنیم که غالباً حاوی مضامین عاشقانه‌اند. بنابراین آیا عشق را فقط می‌توان در بخش هنری-ادبی زبان نظیر قصه و شعر جستجو کرد یا اینکه زبان عادی و روزمره نیز نقش مهمی در ساختارمندی این مفهوم دارد؟

هنگامی که عشق را در زبان روزمره که بخش اعظم آن استعاری است، جستجو می‌کنیم می‌بینیم که عشق در سطح متداول، بازتاب چندانی ندارد و آن میزان موجود هم غالباً استعاری نیست؛ بلکه عمدتاً یا با بخش حقیقی -تحت اللفظی زبان- مانند «دوست دارم، عاشقتم، می‌خواهمت و ...» یا به صورت مجاز^۷ بیان شده‌است «زرد شدن رنگ، تپش قلب گرفتن، بیمار شدن، اختلال ادراک»؛ این در حالی است که ادبیات، مملو از بیان عشق و مسائل مربوط به آن است و این مفهوم یکی از مهمترین کلیدواژگان ادبیات در طول تاریخ است، «عشق مهم‌ترین بنمایه در "منظومه" عرفان کلاسیک است» (زرقانی و دیگران، ۱۳۹۲: ۱). شایان ذکر است، ادبی‌بودن بخش بزرگی از مفهوم عشق به معنای ملحوظ ندانستن نقش آن در ساختار شناختی عشق نیست چراکه در حوزه شناخت، همه آنچه درباره این مفهوم مطرح می‌گردد، در هر حوزه‌ای از اساطیر و داستان‌ها گرفته تا سینما و تئاتر، کارکردی شناختی و ادراکی می‌گیرد.

این که ما کلام عشق را غالباً در زبان ادبی می‌یابیم نه در زبان متداول، ممکن است از این جهت نیز باشد که عشق ماهیتاً یک احساس متداول و هر روزه نیست. برای مثال ما به صورت روزمره، احساسات متفاوتی را تجربه می‌کنیم عصبانی، شاد و غمگین می‌شویم، می‌ترسیم؛ ولی ممکن است هیجوق عشق نشویم. این بدان خاطر است که برخی احساسات بنیادین اند و به مراتب تجربه می‌شوند، چون جزو مکانیزم و سازوکار بقا هستند؛ ولی عشق، فراتر از تکالیف اصلی زندگی و بیشتر حامل بار تکاملی است، گویی عشق برای بقای معنادارتر و غنی‌تری از بقای زیستی بوجود آمده؛ چراکه با خیال و خلاقیت و ایجاد پیوندهای نو میان عناصر، مرتبط‌تر می‌نماید و اینگونه همیشه واقعیت موجود را به‌چالش می‌کشد و به‌سطح متعالی‌تری می‌کشاند. «بنیادی بودن هیجانات به معنای فایده آنها در انجام تکالیف اصلی زندگی است» (ریبیعی و دیگران، ۱۳۹۹: ۶۶۶). علاوه بر همه آنچه ذکر شد، پای محظورات فرهنگی نیز می‌تواند در میان باشد؛ زیرا تجاهر به عشق یا حتی وجود آن، ممکن است از لحاظ فرهنگی چندان پسندیده نباشد، همان‌طور که مردم غالباً دوست دارند عشق را در شعر، داستان، افسانه و فیلم‌ها دنبال کنند، آنها عشق مجنون به لیلی یا شیرین به فرهاد را قضاوت نمی‌کنند و حتی برخی مسایل منفی عرف آن را ضدارزش نمی‌یابند؛ ولی همه این داورها برای عشق میان اطرافیان، متصور است.

باید افزود که دین به‌عنوان یکی از منابع کلان فرهنگی و نمود زبانی مستقیم آن یعنی قرآن به عشق و ساماندهی آن نپرداخته است، این در حالی است که برای دیگر احساسات نظیر خشم، ترس، شادی، غم و ... الگو/های ارزشی چگونگی کنترل و مدیریت آنها را ارائه می‌کند، الگوهای نظیر کظم غیظ، شاد و غمگین نشدن خارج از حد اعتدال، نترسیدن جز از غیر خدا و ... این موضوع می‌تواند در تأیید همان غیر روزمرگی و عدم شمولیت عشق و نبود ضرورت برای تدوین آئین‌نامه‌ای ارزشی از جانب دین برای آن باشد. در این جستار برآنیم تا با بررسی شناختی عاطفه مذکور به پرسش‌های زیر پاسخ دهیم:

- رایج‌ترین حوزه‌های مبدأ برای فهم و بیان مفهوم عشق در زبان‌های فارسی و عربی کدام‌اند؟
 - ساختار استعاری عشق در زبان‌های مذکور به چه صورت است؟
 - چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی در ساختار مفهوم عشق میان این دو زبان وجود دارد؟
- روش انجام این تحقیق، توصیفی-تحلیلی و روش تحلیل به‌صورت معناشناسی شناختی است. در این راستا، نخست، به گردآوری استعاره‌های متداول و رایج زبان‌های فارسی و عربی که سازوکار شناختی عشق را نشان می‌دهند پرداخته، سپس به مطالعه، تحلیل و تنظیم آنها می‌پردازیم. وجه ممتاز تحقیق پیش‌رو در این است که با یافتن و بررسی شناختی حوزه‌های مبده^۱ که عشق را در زبان بازنمایی می‌کنند، نحوه اندیشیدن سخنگویان این دو زبان را رصد کرده و به‌طور نظام‌مند شناسایی می‌کند.

۲- پیشینه پژوهش

درباره مفهوم عشق در زبان "رایج" فارسی و عربی، پژوهش‌چندانی صورت نگرفته‌است؛ ولی پژوهش‌های متعددی به بررسی مفهوم عشق در "ادبیات" و به‌ویژه به عشق عارفانه پرداخته‌اند، این در حالی است که نظریه شناختی غالباً به کاوش معانی و مصادیق یک مفهوم در بستر زبان روزمره و عبارات همگانی یا همان «استعاره‌هایی که با آنها زندگی می‌کنیم» می‌پردازد و این خود می‌تواند این فرض را تقویت ببخشد که "از منظر شناختی، عشق، اساساً یک مفهوم متداول نیست". از پژوهش‌هایی که به بررسی این عاطفه در زبان فارسی -بهتر است بگوییم در ادبیات فارسی- پرداخته‌اند می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

مقاله «استعاره شناختی عشق در مثنوی مولانا» از اسپرهم و تصدیقی (۱۳۹۷)؛ نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که سوزندگی، مست‌کنندگی و ذی‌شعور بودن عشق بیشتر از سایر جنبه‌های آن، مدّ نظر مولانا بوده‌است و در نگاه وی، تمام اقتدار از آن معشوق است و عاشق پیرو، بیمار و نیازمند اوست. در ادامه حوزه‌های مبداء عشق به مفاهیمی با ویژگی‌های مثبت، منفی، دوپهل و خنثی تقسیم می‌گردد.

پایان‌نامه «بررسی نظام‌های استعاره‌ای عشق در پنج متن عرفانی براساس نظریه استعاره شناختی» از هاشمی (۱۳۹۲)؛ وی به بررسی ۵ اثر متعلق به قرن ۶ و ۷ هجری می‌پردازد. نتایج حاصل از این تحقیق، نشان‌دهنده چند نگاشت اصلی "عشق، انسان/ قدرتمند/ راه است" در پنج متن مورد بررسی می‌باشد که این نگاشت‌ها^۱ با شبکه‌ای از کلان استعاره‌های "عشق پدیده‌ای الهی/ یگانه/ بالا/ مقصد/ زیبا و ... است" در پیوند می‌باشد.

مقاله «تحلیل شناختی استعاره‌های عشق در غزلیات سنائی» از زرقانی و دیگران (۱۳۹۲)؛ در این پژوهش، ابتدا گزارشی از استعاره‌های عشق در غزلیات سنائی ارائه می‌گردد. آنگاه استعاره‌ها بر اساس نوع مضمون به سه گروه تقسیم می‌شود: ۱- استعاره‌هایی که تصویر روشنی از عشق ارائه می‌دهند، ۲- آن‌ها که صفات و ویژگی‌های منفی برای عشق اعتبار کرده‌اند و ۳- استعاره‌های دوپهل.

پایان‌نامه "بررسی مقابله‌ای استعاره در زبان‌های فارسی و انگلیسی بر اساس نظریه استعاره‌های مفهومی" از صراحی (۱۳۹۱)، به بررسی استعاره‌های خشم، شادی، عشق، غم، ترس و رنگ پرداخته‌است و از معدود پژوهش‌هایی است که بخشی از نمونه‌های رایج زبانی عشق را نیز گردآوری نموده است. نتایج حاصل از این تحقیق، شباهت‌ها و تفاوت‌های فراوانی را میان استعاره‌های مربوط به مفاهیم مذکور در این زبان‌ها نشان می‌دهد؛ همچنین می‌توان به پژوهشی تحت عنوان «ماهیت دوگانه در مفهوم‌سازی استعاره‌ای عشق در زبان فارسی: رویکرد شناختی» از توکلی گارماسه (۱۳۹۹) اشاره کرد. وی با بهره‌گیری از داده‌های ادبی و غیرادبی ۱۵ رمان در زبان فارسی، ماهیت دوگانه عشق را در دو حوزه عواطف و روابط انسانی جستجو می‌نماید.

در عربی، مقاله «رویکرد مفهومی به ساختار افعال روان‌شناختی در زبان عربی»^۲ از الفراوزی و مرزوق

(۲۰۲۱)، به اختصار به عشق/ نفرت، خشم/ نارضایتی، غم/ شادی، غرور/ کم‌رویی و... می‌پردازد و غم، خشم، نفرت و شرم را جزو احساسات انقباضی و عکس آنها را جزو احساسات انبساطی طبقه‌بندی می‌کند.

۳- چهارچوب نظری

استعاره مفهومی، اصطلاحی است که به درک و بیان یک مفهوم انتزاعی با یک مفهوم فیزیکی‌تر اطلاق می‌شود. طبق این نظریه، نظام مفهومی ذهن بشر که اندیشه و عمل انسان بر آن استوار است در ذات خود ماهیت استعاری دارد. برای کشف ساختار این نظام می‌توان از مهم‌ترین بازنمود ساختار مفهومی آن یعنی زبان بهره جست. برای نمونه، تعبیری نظیر از ته دل کسی را دوست داشتن، عشق پاک و خالصانه، هوای دلبر را به سر داشتن، می‌تواند به بخشی از نگرش گویندگان، اشاره داشته باشد که در این مجموعه تعبیر، دل و سر را ظرفِ عشق می‌دانند. واژه ظرف که به میان می‌آید، مفهوم سیال برانگیخته می‌شود، حال این سیال مایع باشد یا هوا و این ظرف می‌تواند صرفاً حاوی سیال باشد یا مملو از آن؛ حاوی بودن، نشانگر موجودیت مفهومی انتزاعی به مثابه سیال است و امتلاء، شدت را می‌رساند؛ کما این که مفهوم سیال ممکن است دیگر ویژگی‌های سیال نظیر پاکی و خلوص را نیز در نظر آورد. تعبیر مذکور ارزیابی جامعه هدف را در مورد عشق نظیر ارزشی یا ضدارزشی بودن آن آشکار نمی‌سازد. همچنین بر خوشایندی یا ناخوشایندی تجربه عشق از منظر خود عاشق نیز تمرکز ندارد آن‌چنان که در تعبیری نظیر دلسوخته، وجه عذاب محرز است. در پژوهش پیشرو نیز سعی بر آن است در راستای همین چارچوب نظری عمل گردد. شایان ذکر است، "استعاره‌هایی که با آنها زندگی می‌کنیم"^۱ عنوان کتابی است که توسط لیکاف و جانسون در سال ۱۹۸۰ ارائه شد و در آن استعاره به عنوان پدیده‌ای معرفتی در قالب نظریه تدوین گردید. همانطور که از عنوان کتاب پیدا است، موضوع درباره استعاره‌هایی است که ما با آنها زندگی می‌کنیم، همان زندگی متعارفی که روزمره توسط مردم در جریان است. این استعاره‌ها صرفاً آرایه‌هایی ادبی و خیال‌انگیز نیستند که غالباً در ادبیات مطرح‌اند و حاصل تجربه زیستی اُدباء می‌باشند؛ بلکه استعاره‌های متداولی است که به‌طور گسترده و فراگیر در زندگی عادی مردم در جریان است و اندیشه عموم را بازتاب می‌دهد.

در تقسیم‌بندی‌ای که لیکاف و جانسون ارائه داده‌اند استعاره‌های متداول یا قراردادی^۲ که در زبان معمول روزمره به کار می‌روند از نظر کارکرد شناختی‌شان به سه گروه ساختاری^۳، وجودی^۴ و جهت‌ی^۵ تقسیم‌بندی می‌شوند. این‌ها همان استعاره‌هایی هستند «که به نظام مفهومی معمول فرهنگ ما که در زبان روزمره مانعکاس می‌یابد، ساختار می‌بخشند، [و اما] استعاره‌هایی که خارج از نظام مفهومی قراردادی ما هستند، استعاره‌هایی که خیال‌پردازانه و خلاقانه‌اند چنین استعاره‌هایی قادرند درکی جدید از تجربه‌ها به ما بدهند. بنابراین می‌توانند معنایی نو به گذشته‌ها، فعالیت‌های روزانه ما و آنچه که می‌دانیم و باور داریم بدهند، نظیر استعاره جدید "عشق، یک اثر هنری مشترک است" (لیکاف و جانسون، ۱۳۹۵: ۲۱۷).

حوزه مطالعاتی ما نیز در این پژوهش، همان زبان متعارف مردم و جستجوی استعاره‌هایی است که آنها به کار می‌برند. زبان روزمره در نگاهی گذرا چندان استعاری بنظر نمی‌رسد ولی نگاهی دقیق‌تر به آن نشان می‌دهد که "زبان مملو از استعاره است"، استعاره‌هایی که دیگر جانبِ خلاقانه و خیال‌انگیز ندارند و ابزار عادی سخن شده‌اند. تفاوت رویکرد کلاسیک و شناختی به استعاره نیز از همین نقطه آغاز می‌شود. بدین صورت که از منظر رویکرد کلاسیک، عبارات استعاری رایج و متداولی که ناآگاهانه و با بسامد بالا توسط همه افراد جامعه - خاص و عام - بیان می‌شوند، استعاره‌هایی مرده قلمداد می‌گردند؛ چراکه دیگر اثرگذاری بلاغی ندارند و کاربرد آنها نیاز به توانایی خاص ادبی و مهارت زبانی و زیبایی‌شناسانه ندارد؛ این در حالی است که «رویکرد استعاره مرده این نکته مهم را نادیده می‌گیرد که آنچه رایج و متداول است کمتر مورد توجه است و بنابراین چون بسیار به کار می‌رود در ذهن ما فعال‌تر و زنده‌تر است» (کوچش، ۱۳۹۸: ۷). به تعبیر مختصر «در نگرش سنتی، استعاره ادبی تنها شامل استعاره‌های زنده می‌شود و استعاره‌های پربسامد را استعاره‌های مرده می‌نامند» (رمضانی و ناظمیان، ۱۳۹۸: ۱۲۶).

برای تبیین مفهوم عشق و استعاره‌های مرتبط با آن، بحث و بررسی در رابطه با عناوین زیر لازم و ضروری می‌نماید.

۳-۱- عشق مفهومی بدنی و فرهنگی

عشق و کیفیت تجربه آن، فقط برآیند بخش خاصی از سازوکار ذهنی و قوه شناخت نیست چراکه شناخت به صورت سیستمی درهم تنیده و درعین حال نظام‌مند رفتار می‌کند؛ بنابراین سخن از عشق به معنای جداسازی یا غیرمرتبط دانستن آن با دیگر بخش‌های شناختی نیست. از مفاهیم مرتبط با واژه عشق می‌توان به شوق و اشتیاق، میل و رغبت، طلب و تمنا، خواست و خواهش اشاره کرد؛ کما این که عشق می‌تواند با طیفی از احساسات مثبت همراه شود از جمله لذت و سرخوشی، هیجان، انس و الفت، هم‌گرایی و صمیمیت، رضایت و... یا با احساسات منفی در ارتباط باشد مانند اضطراب و بی‌تابی، دلتنگی و کم‌طاقتی، غم و افسردگی، حسادت، غیرت و خشم، ناامیدی، اشتیاق و طلب شدید، ترس از دست‌دادن و ...

عشق از منظر عرفی، علمی، ادبی، عرفانی، روانشناسی، شناختی و ... تعاریف متعددی دارد، مثلاً در عرفان، مفهومی دارای سیروسلوک و متضمن طرحواره مسیر و مانع است؛ در ادبیات به جهت تجارب زیستی و بسیار متنوع هر ادیب، معانی متعددی بخود می‌گیرد؛ از منظر علمی، عشق حاصل تغییرات بیولوژیک مغز است. در ساده‌ترین تعریف عرفی، عشق میل شدید فرد به فردی دیگر است. البته عشق بر مصادیق غیرانسانی نیز واقع می‌گردد: من عاشق شعر یا شیرازم.

بر اساس نظریه‌ی شناختی، ما مطابق با شناختمان از یک مفهوم، آن را احساس و رفتار می‌کنیم، بنابراین تعریفی که ما از عشق داریم، بنیان و اساس احساسات و رفتارهای عاشقانه ماست. به باور کوچش «زبان، تنها منعکس‌کننده عواطف نیست؛ بلکه آنها را نیز می‌سازد. بر این اساس ما آنچه را که احساس می‌کنیم

به زبان می‌آوریم و آنچه را که بیان می‌کنیم احساس می‌کنیم» (Kövecses, 2000: 191-192). عشق در همه فرهنگ‌ها وجود دارد و این می‌تواند نشان از ریشه بیولوژیک آن داشته باشد. مفهوم عشق در عین آنکه واقعیتی بیولوژیکی است، فرهنگی نیز می‌باشد. فرهنگ می‌تواند به‌طور قابل توجهی بر نحوه تفکر، تجربه و ابراز عشق افراد تأثیر بگذارد. گذشته از بنیان عشق و فیزیولوژیک و فرهنگی بودن آن، عشق و فرهنگ به مثابه دو عنصر مرتبط با یکدیگر عمل می‌کنند و کیفیت فهم و تجربه عشق تحت تأثیر متغیرهای فرهنگ، زمان، زبان، محیط و ... قرار می‌گیرد برای نمونه شنیدن و فهم داستان‌های عشقی قبلاً جنبه تفریحی-تفنی داشته‌است؛ ولی امروزه، همگان تجربه آن را لازم می‌دانند و درباره تشکیل خانواده، دیگر پسندآمدن و در چارچوب ویژگی‌های مقبول جامعه قرارگرفتن، تنها شروط پیوند افراد نیست و باید مسیر عاشقانه‌ای را نیز طی کرده باشند. در گذشته به دلیل امکان مخالفت‌های عرفی و ترس از قضاوت، عشق ابراز بیرونی چندانی نداشت و غالباً راز میان طرفین بود و ممکن است به دلیل همین محظوریت عیان شدن عشق باشد که قلمرو آن در گذشته به خیال و ادبیات منتقل شده است؛ ولی امروزه، بدون نگرانی و شرم و با صراحت بیشتری درباره آن صحبت می‌شود، روز دارد، رنگ دارد، تبلیغات دارد و کما این که عشق قبلاً عارضی بود؛ ولی امروزه عمدتاً حالت جو و اتمسفرگونه دارد که افراد را تحت تأثیر قرارداده و همه، تجربه آن را آگاهانه پیگیری می‌نمایند؛ همچنین امروزه برخی الگوهای فرهنگی عشق تغییر کرده و توجه به عاطفه و نقطه‌مقابل نداستن آن با مقتضیات منطق و عقل به عنوان راه‌حلی موثر در پیگیری عشق شناخته می‌شود. به لحاظ فرهنگی، عشق اهمیت زیادی دارد؛ زیرا عمده فلسفه فرهنگ فارسی و عربی، تشکیل بنیان خانواده است و احساسات و رفتار فرد را در این راه سازماندهی می‌کند تا این هدف اجتماعی محقق گردد. در این راستا، فرد عاشق، مادام که در چارچوب عرف عاشقی رفتار نماید و به دنبال تشکیل خانواده باشد شخصیتی ضد ارزشی به لحاظ فرهنگی به شمار نمی‌آید. شایان ذکر است، عاشقی برای مرد و معشوق بودن برای زن، مقبول تر است.

در رابطه با «تلاش برای کنترل احساس» کوچش می‌گوید «به اعتقاد من در فرهنگ غرب، احساسات عمیق و پر حرارت، به طور کلی، منفی ارزیابی می‌شوند ... این قضاوت را آشکارا در مورد عشق جنون‌آمیز می‌توان مشاهده کرد» (کوچش، ۱۳۹۸: ۱۶۵). در فرهنگ عربی، یکی از عادات قدیم عرب، تقبیح برسر زبان افتادن عشق فردی به دختری بود «چنانچه شاعری چیزی در این زمینه می‌سرود موجب خشم قبیله شده و آنان در پی طرد او برمی‌آمدند و اگر شاعر جرات می‌نمود و دختری که دوست می‌داشت را خواستگاری می‌کرد، امتناع می‌کردند و سریعاً دختر را به ازدواج فرد دیگری درمی‌آوردند ... این، قصه بسیاری از عاشقانی مانند مجنون، جمیل بن معمر و ... است» (الفخوری، بی‌تا: ۲۴۸)؛ اما «به نظر می‌رسد که در زبان فارسی، احساسی بودن به عنوان پدیده‌ای منفی در نظر گرفته نمی‌شود» (صراحی، ۱۳۹۱: ۱۷۴). هر چند به‌طور کلی در جهان بینی شرق، وصال (واکنش رفتاری) یک حالت مورد تمنی است و تعقیب آن فرهنگی تر و در چارچوب

آداب و سنن و خانواده صورت می‌پذیرد؛ این در حالی است که در دنیای غرب، وصال در دسترس‌تر است. باید افزود که مفاهیم عاطفی گرچه انحصاری نیستند و متعلق به همه انسان‌ها می‌باشند؛ ولی «بسیار اتفاق می‌افتد که در زبان یا گویشی خاص در حوزه عواطف، مفهومی وجود داشته باشد که به لحاظ زبانی یا فرهنگی، ویژه آن گویش باشند. به عنوان نمونه می‌توان به واژه سودا در فارسی اشاره کرد که مفهومی پیچیده‌تر از عشق دارد و به طور دقیق نمی‌توان آن را به زبان‌های دیگر ترجمه کرد. بی‌تردید نمونه‌هایی از چنین واژه‌ها و مفاهیم عاطفی فرهنگی را در همه زبان‌ها می‌توان یافت که ترجمه ناپذیرند» (افراشی، ۱۳۹۶: ۸۵-۸۶).

۳-۲- زبان عشق

همان‌طور که پیش‌تر گذشت، عشق تجربه‌ای متداول و روزمره نیست که بازنمایی‌های آن در زبان روزمره و متعارف، گسترده و فراگیر باشد؛ کما اینکه منحصر به فرد بودن هر تجربه عشقی نیز، امری مفروض است؛ بنابراین عمده‌با استعاره‌های ادبی و خلاقانه بیان می‌گردد. البته واژگان ادب، همان واژگان مورد استفاده زبان متداول است؛ ولی "با توسعه معنایی و آفرینش معانی جدید"، بدین معنا که «شاعر ابتدا این دال‌ها را از گفتمان رایج خارج کرده، بدان‌ها بار معنایی تازه و مثبت می‌دهد، سپس آنها را در معنایی که خود جعل کرده، بکار می‌برد» (زرکانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۴). مثلاً در استعاره‌های زیر، شاعر با برجسته‌سازی وجه مثبت ابداعی یک واژه و پنهان کردن معنای منفی متعارف، آن را دارای ارزش مثبت می‌نماید، برای نمونه در استعاره "وحدت" با برجسته کردن از بین رفتن خودخواهی‌ها و منیت‌ها و پنهان کردن زوال استقلال شخصیت و کرامت هویت یا در استعاره "جاندار" با برجسته کردن ذی‌شعور بودن عشق که قابلیت هدایت فرد را دارد و پنهان کردن برهم خوردن تعادل روانی؛ در استعاره "شادی و طرب" با برانگیختن احساس طرب و بی‌توجهی به منطق؛ در "غم" با خودخواسته خواندن اندوه و خلق معنای ایثار و پنهان کردن تأثیرات منفی غم؛ در "جنون" با معنای تازه رهایی و قیام در برابر قراردادهای کلیشه‌ای و عرفی و نهان‌سازی خردگریزی و آنارشسیسم؛ در "بیماری" با بیان شدت احساس در حد بیماری و پنهان کردن خروج از اعتدال شخصیت عاشق؛ در "قمار" با پاکبازی و شهامت و پنهان کردن بیخردی و از بین رفتن امکانات و فرصت‌ها؛ در "سرقت" با معنای ربودن دل، زیرکی، اراده برتر داشتن و زیبایی معشوق و پنهان کردن غیراختماری بودن و عدم آگاهی در تجربه عشقی؛ در "بردگی و بندگی" و "جنگ" با معنای شیدایی و پاکبازی و ترجیح اختیاری بندگی و شکست بر آزادی و پیروزی و پنهان کردن ننگ اسارت و ترک اختیار و زایل شدن کرامت انسانی (همان، ۱۳۹۲: ۲۵؛ با تخلص). به نمونه‌های زیر از مولوی و ابتهاج توجه فرمایید:

«حیلت رها کن عاشقا دیوانه شو دیوانه شو / و اندر دل آتش درآ پروانه شو پروانه شو

هم خویش را بیگانه کن هم خانه را ویرانه کن / و آنکه بیا با عاشقان هم‌خانه شو هم‌خانه شو»

«چه مبارک است این غم که تو در دلم نهادی / به‌غمتم که هرگز این غم ندهم به‌هیچ شادی

ز تو دارم این غم خوش، به جهان ازین چه خوشتر / تو چه دادی ام که گویم که از آن بهام ندادی؟» می‌بینیم که برای دیوانگی، آتش و غم وجه مثبت ارائه می‌گردد و توصیه می‌شوند، از ارزش تعقل، آسایش و شادی کاسته و حتی زیر سؤال می‌روند و مفاهیم منفی جامه‌ای نو می‌پوشند. بنابراین ادبیات، خاصیت خلق و ایجاد معانی متعدد خود را به عشق نیز می‌دهد و عشق دارای لایه‌های معنایی متنوع‌تر و متضمن استعاره‌های پیچیده‌تری می‌گردد و اینگونه، عشق معانی خاص و منحصر بفردی از ادبیات می‌گیرد و در بیان آن، چه گفته‌ها که برای مخاطب، پذیرفتنی و دلنشین می‌گردد. البته این امر دو سویه است و عشق نیز به غنای بیشتر ادبیات یاری می‌رساند.

۳-۳- تعابیر عشق

عشق به یکی از شیوه‌های حقیقی، مجازی و استعاری متعارف یا ادیبانه، نمود زبانی می‌یابد که در ذیل به شرح آنها می‌پردازیم:

۳-۳-۱- بیان حقیقی - تحت‌اللفظی

بررسی چگونگی فهم و شناخت عشق در زبان متعارف از طریق تدقیق در تعابیر و کلمات دال بر عشق و افعال و صفت‌های منتسب به آن صورت می‌گیرد. البته -همان‌طور که گذشت- خود واژه عشق و برخی از مترادفاتش نظیر دوست داشتن، محبت داشتن و ... نمی‌تواند منظور این مفهوم را روشن سازد چراکه اینها خود تعابیری انتزاعی‌اند یا لاف‌ل در حال حاضر، انتزاعی تصور می‌شوند و افراد جامعه چندان بر ریشه فیزیکی این واژه‌ها واقف نیستند از آنجهت که واژگان از اصل و حوزه مبدأ فیزیکی برآمده از آن به‌مرور، دورگشته و فقط معنای متعارف آنها منظور می‌گردد. مطابق با آنچه گفته شد، درست می‌نماید اگر برخی واژگان استعاری‌الأصل را حقیقی فرض کنیم و بگوییم بخشی از مفهوم عشق با این دال‌های حقیقی - تحت‌اللفظی بیان می‌شود، نظیر: دوست دارم، عاشقت / علاقمند / شیفته‌ات / شیدایت / مشتاق / خواهانت / خاطرخواهت / بیتاب و بیقرار هستم، فکر کردن به تو یا همراهی با تو برایم لذتبخش است؛ هرچه تو بگویی و بخواهی.

نمونه‌هایی که ذکر شد، نوعی مرحله‌ای بودن عشق را نیز در ضمن دارد یعنی ابتدا: خود بودن و عشق‌ورزیدن (دوست دارم) سپس تحول (عاشقت شدم) و نزدیکی شخصیتی با معشوق (هر چه تو بگویی) و نهایتاً یکی شدن (ما جدا نمی‌شویم). آنچه کمک شایانی به تحلیل معناشناختی داده‌های زبانی و به ویژه تعابیر حقیقی می‌نماید، نگاه دستورشناختی به آن است برای نمونه در تحلیل "دوست دارم" می‌توان گفت "دارم" فعلی متعدی است که به ماده / شیء یا کالا فرض کردن داشتنی دلالت دارد و مالکیت و در اختیار داشتن چیزی از معشوق (عشقش) را دربر دارد؛ ولی "شدم" در "عاشقت شدم"، فعل لازمی است که به‌صورت و تغییر حالت فرد دلالت می‌کند، غیر متعدی و غیر مسری به متعلقات طرف مقابل است. البته

این‌دست تعابیر موجز به‌تصور عمومی مخاطب از دوست‌داشتن و عاشق‌شدن ارجاع می‌دهد و جزئیات معنایی و مصداقی بیشتری از نحوه تصور فردی و شخصی عاشق به‌دست نمی‌دهد.

۳-۳-۲- بیان مجازی

مجازهای مفهومی عشق، با پاسخ‌های فیزیولوژیک و چهره‌ای (نظیر تپش قلب گرفتن، پریشان‌خاطری و کم‌حواسی، سرخ‌شدن گونه، تغییر حالت چشم) و رفتاری (هول‌شدن و دستپاچگی، برخلاف رفتار معمول رفتار کردن) مطابقت دارند. عشق ممکن است با چنین پاسخ‌هایی معرفی گردد. اشاره به هر یک از این آثار، برای بیان و تصور عشق، مجاز شناختی عشق به حساب می‌آید. غیر از موارد فیزیولوژیک، چهره‌ای و رفتاری، عشق می‌تواند علاوه بر رفتار آنی فرد، شخصیت او را نیز تحت شعاع قرار دهد که برخی از نمودهای آن عبارتند از انعطاف‌پذیری، بخشش، پذیرش، در اولویت قراردادن غیر خود، کاهش خودبینی و اقرار به ذکر ویژگی‌های خوب دیگری، ابراز نمودن احساس و ... علاوه بر تصور و بیان احساس با واکنش‌های مذکور، گاهی همین واکنش‌ها در قالب استعاره، تصور و بیان می‌شوند به عبارت دیگر، الگوی فیزیولوژیکی، عاطفی و رفتاری یا مجاز می‌تواند راه را برای بسیاری از استعاره‌های شناختی باز کند؛ اما نگاهی به داده‌های زبانی عشق نشان می‌دهد که درباره این احساس، مجاز شاهراه رسیدن به استعاره نیست و استعاره‌های آن چندان ریشه مجازی ندارند؛ بلکه عمدتاً برخاسته از خیال و ابداعند تا بنیان فیزیولوژیک.

۳-۳-۳- بیان استعاری

به باور کوچش «تنها از طریق استعاره است که زبان عواطف قادر به تجسم و توصیف تجربه‌های عاطفی گوناگون و ناملموس می‌شود» (Kövecses, 2000: 191-192). به بیان دیگر، بخش بزرگی از فهم و بیان مفاهیم احساسی را عبارات استعاری شکل می‌دهد. در رابطه با عشق نیز ده‌ها تعبیر و عبارت استعاری را می‌توان یافت که در زبان روزمره و متداول برای بیان و درک آن به کار می‌روند. در زیر به نمونه‌هایی از این‌دست استعاره‌ها می‌پردازیم.

۴- تحلیل داده‌ها

۴-۱- بیان عشق با "استعاره‌هایی که با آنها زندگی می‌کنیم"

در ذیل دو گزارش جدولی از استعاره‌های متداول عشق در زبان‌های فارسی و عربی بر پایه حوزه مبدأ و مقصد آمده‌است با این توضیح که در قسمت نگاشت‌ها، حوزه مقصد^{۱۱} در همه ردیف‌ها، عشق است و به‌همین جهت از تکرار مکرر آن چشم‌پوشی شده است.

جدول ۱: حوزه‌های مبدأ عشق در فارسی رایج

عبارات استعاری»	«نگاشت و نکات» عشق:
مجنوب او شدم، برق نگاش منو گرفت، در دامش افتادم، گرفتار و اسیر عشق شدم، کشش معشوق و کوشش عاشق، جادو و مسحورش شدم، طلسمم کرد، چیزخورم کرد، فریفته شدم، مست توام، از خود بیخودم، مریدش شدم، مخم رو زد، دلم به او تمایل دارد.	نیروی جاذبه است (افقی- مسیری) و فرد از خود اراده و اختیاری ندارد و پیرو اراده معشوق می‌گردد. این جذب‌شدن به‌یکی از طرق: سحر و جادو شدن، برق‌گرفتگی، اسیر یا صید شدن، هدف قرارگرفتن، فریب خوردن و ... بیان شده است. این عبارات می‌تواند به نوعی متضمن مفهوم جهت و فشار ناشی از جاذبه معشوق نیز باشد و اینکه عاشق، شدیداً تحت تأثیر معشوق است. در تعبیر «خرابتم» نیز نیرو وجود دارد که قدرت ویرانگری دارد.
به عشقش رسید، عشق نافرجام، در ابتدای شروع رابطه؛ مسیر عشق هرگز هموار نیست، وصال/ فراق، بی‌نهایت دوست دارم، عشق بی-حدومرز	مسیر است. عبارات، اشاره صریحی به‌طی مسیر به‌علت جذب ندارد. طول مسیر و جزئیات آن چندان مشخص نیست. عشق راهی است برای رسیدن به مقصد/ معشوق. گاهی مقصد و نهایی نیز مطرح نیست و عشق مقصد و مکان و محدودیت مکانی نمی‌شناسد.
دلدا ده، دل سپرده، بیدل، دلدار، دلدادگی، دلبر، دلکش، دلستان، دلربا، دلباخته (عشق‌بازی)، دلش رو بدست آوردم (عشق پیروزی است)	دادن دل به معشوق است، عاشق بی‌دل می‌گردد، معشوق دل را می‌برد و مالک می‌شود. شیوه‌های بردن دل عاشق از قرار زیر است: معشوق دل عاشق را بسوی خود یا هرچه خود بخواهد می‌کشد یا می‌ستاند یا می‌ریاید یا برنده میشود (می‌برد) و عاشق دلباخته می‌گردد (عشق تسلیم‌شدن در بازی، مسابقه، رقابت است).
دل‌بسته	بستن دل به معشوق است. این تعبیر متضمن محتاج و وابسته کامل معشوق شدن است.
بیمار توام، خودشیفتگی، دچار عوارض شکست عشقی شد، دیوانه توام	بیماری است
با قلبی مملو از عشق، یه روز عاشقه یه روز فارغ، عشق/ مهر تو را به دل دارم، از ته/ صمیم دل دوستش دارم، عشق پاک و خالصانه (ویژگی سیال)، ما یه روحیم در دو بدن (یک سیال همزمان در دو ظرف (شکستن بعد زمانی))، عشق پرشور (خود عشق ظرف است)، هوای تو را بسر دارم، هوادار توام	سیال درون ظرف است. عمق و خلوص است. ظرف دل است. سیال درون ظرف در برخی عبارات مایع و در برخی هوا است.
احساست رو با او در میان بگذار	کالا/ ماده است
بخورمت، درسته قورتش بدم، با چای باید خوردش	در این عبارت، ماده عشق، خوراک خوشمزه و لذیذ است (البته تعبیر عشق تلخ هم وجود دارد). شایان ذکر است، در زبان فارسی بجای خوردن، تاکید بر نوشیدن است که رفع تشنگی می‌کند، سرمست می‌کند؛ ولی در انگلیسی تاکید بر غذا است (صراحی، ۱۳۹۱: ۱۷۵).

اینجا مادهٔ عشق، دارو است	تو دوی درد منی، عشق هم درد است و هم درمان
جاندار است، دل جاندار است، عشق قاتل / طیب است	زبان عشق، از دست دل، دلپسند و دلشین، این عشق بالآخره او نو از پا درمیاره
آتش است، سوختن دل و آب چشم است (نوع درد، سوختگی است)	عشق آتشین، عاشق سوخته دل
موضوع است / تجربه‌ای قابل بحث و پردازش است	عشق از نگاه فلسفی، روانشناسی، جامعه‌شناسی، ادبی، عرفی
پیش / دیدگاه است. انواع و تقسیمات دارد: گاهی ماده و ملموس است. گاهی معنوی و انتزاعی است، گاه حقیقت است. گاه مجاز، در پاره‌ای عبارات، معشوق زمینی است و در برخی فرازمینی یا آسمانی. عشق نقطه مقابل عقل نیز هست.	عشق مادی و معنوی، عشق حقیقی و مجازی، عشق زمینی و آسمانی، عشق و عقل / دل و فکر

بررسی داده‌های مذکور، دو دسته اصلی از حوزه‌های مبدأ را نشان می‌دهد، یک: در بخشی از عبارات، عشق، ضعف و آسیب‌پذیری به همراه دارد که این دو ویژگی مستقیماً به‌تغییراتی که بر بدن و روان فرد عاشق می‌گذرد، اشاره دارد، نظیر: بیدل و بی‌اختیار شدن (دلدادگی، دلباختگی)، نیاز شدید به‌جوار معشوق داشتن (دلبستگی و وابستگی)، دچار درد و آزار و اختلال شدن (داغی، بیماری، جنون، مستی، سحر و جادو شدن، اسارت، شکار شدن، کشته شدن و ...) است؛ دوم: منشأ برخی عبارات بر پدیده‌ها و تجربیاتی که عمدتاً در محیط رخ می‌دهند، تمرکز بیشتری دارد، نظیر اینکه عشق: عمق، کمیت، کیفیت، جو و مسیر است (عمیقاً / خیلی / خالصانه دوست دارم، هواخواه توام، به عشقش رسید).

نگاهی دقیق‌تر به داده‌ها نشان می‌دهد که یکی از حوزه‌های مبدأ مهم و پرتکرار در زبان فارسی، **دلدادگی** است. داده‌هایی نظیر "دلدادگی" در طول استعاره‌هایی قرار می‌گیرد که بنیان و اساس آنها، استعاره "بدن‌انگاری ذهن" می‌باشد. در واقع «اهل زبان معمولاً شنیدن را بجای اطاعت کردن، گرفتن فیزیکی را بجای درک کردن، قلب را به عنوان جایگاه عشق و خشم و شجاعت به کار می‌برند. زبان‌شناسان شناختی معتقدند که ارتباط میان واژه‌های بالا، درتمایل انسان به الگوگیری از افعال فیزیکی برای افعال ذهنی، ریشه دارد» (فیاضی و کرد زعفرانلو، ۱۳۸۸: ۱۶). دل از اندام‌های درونی است که به مثابه ظرف برای تصور مفاهیم متعدد و در اینجا عشق به کار می‌رود. در واقع «قرن‌ها پیش از آنکه منبع شجاعت، ترس و بسیاری دیگر از مفاهیم احساسی در مغز جستجو شود در دیگر اعضای بدن جستجو می‌شد» (محمدی، ۱۴۰۰: ۹۹). دل برای فهم مفاهیم متعددی ممکن است سرچایش تصور نگردد مثلاً (دل‌واپس ماندن) یا (از جا در آمدن به هنگام ترس)؛ ولی در عشق، این معشوق است که دل عاشق را می‌برد حال یا خود عاشق به او می‌دهد (دل‌داده) یا خود می‌ستاند (دلبر و دلستان)؛ دلدادگی به تسلیم، بی‌اختیار شدن عاشق و سلطه و رهبری معشوق نیز می‌تواند اشاره کند، البته دل علاوه بر محل مهر و عاطفه می‌تواند جایگاه فکر هم باشد

(دل داده‌است) یعنی محل فکر و خیال و مشغولیت ذهنی را داده‌است. در **دلبستگی**، عشق با محدودیت آزادی اختیار و اراده، فهم می‌شود. دلبستگی می‌تواند نیاز شدید به دیدار و اقتراب فیزیکی عاشق به معشوق را نشان دهد. در عبارات مفهوم‌سازی شده با دل، می‌بینیم که خود ظرف برجستگی دارد و درباره ماده، ماهیت آن و حتی وجود آن توضیحی نیست. شایان ذکر است، در بسیاری از مفاهیم احساسی نظیر خشم و ترس؛ این بقای خود فرد است که محوریت دارد؛ ولی در عشق اینگونه تصور می‌شود که بقای معشوق اولویت دارد، عاشق به او دل می‌دهد و از حیاتی‌ترین عضو خود صرفه‌نظر می‌کند. قصه‌های عاشقانه جانبازانه بسیاری نیز با این ویژگی عشق سازگارند که این خود می‌تواند مؤید آنچه پیشتر گذشت نیز باشد که عشق نسبت به دیگر احساسات، حالت مکانیزمی - زیستی کمتری دارد.

در رابطه با **داغی** می‌توان گفت این حوزه دربردارنده شدت و درد است که می‌تواند نهایتاً متضمن از بین رفتن انانیت و حتی هستی عاشق باشد. «عشق را آتش دانسته‌اند؛ زیرا وقتی شعله‌ور می‌شود جایی برای عقل باقی نمی‌گذارد که قادر به درک آن باشد... و جز عشق، چیزی باقی نمی‌ماند که از چپستی دم زند» (ابراهیمی دینانی، ۱۳۸۰: ۹) و جالب آنکه، فرد «با علم به سوختن، به سمت آن می‌رود» (اسپرهیم، ۱۳۹۷: ۹۷). حوزه مبدأ دیگر، یعنی **مسیر**، راه و وصال، می‌تواند نوعی نظام‌دهی به عشق و اصول و آداب داشتن آن و امکان رسیدن به معشوق در صورت مراعات آن را برجسته نماید (هاشمی، ۱۳۹۲: ۴۳). همچنین استعاره‌های هستی‌شناختی **جاندارانگار** نظیر این که عشق دل‌برنده، صیاد، طبیب، قاتل و ... است، جانب شخصیت‌پنداری و صاحب‌اختیار بودن عشق را برجسته می‌نماید و عاشق را در برابر موجودی زنده و حریفی قوی‌تر به‌تصور می‌کشاند. «جاندارپنداری به ما این امکان را می‌دهد که گستره وسیعی از تجربه‌های انسانی را در چارچوب انگیزه‌ها، مشخصه‌ها و فعالیت‌های انسانی درک کنیم» (لیکاف و جانسون، ۱۳۹۵: ۶۱). این استعاره‌ها، قوی‌تر از استعاره‌های ماده‌انگار است چراکه دسته دوم بیشتر به موجودیت احساس دلالت دارد.

در آخر این که عشق، بسته به حوزه مبدئی که با آن مفهوم‌سازی می‌گردد احساسی خوشایند یا ناخوشایند تلقی گردد، مثلاً برخی استعاره‌ها، عشق را با مبداهای مثبتی ارائه می‌دهند و ویژگی‌های نیک آن را برجسته می‌کنند، نظیر شفا، خوشمزه، جان‌بودن، وحدت و شادی و برخی استعاره‌ها جنبه‌های منفی عشق را بازتاب می‌دهند، نظیر: آتش، غم، جنون، بیماری، شراب، سرقت و دلربایی، بردگی و بندگی، جنگ، فریب، بلا، قمار، فقر و نیاز. برخی از حوزه‌های مبدأ مرتبط با عشق در عربی با جدول زیر مطابقت دارد:

جدول ۲: حوزه‌های مبدأ عشق در عربی رایج

«عبارات استعاری»	«نگاشت و نکات» عشق:
«وقع فی هواها/ الحُبُّ/ الغرام»	ظرف است که عاشق در آن می‌افتد، عشق افتادن و لغزش است که می‌تواند متضمن این معانی باشد: از دست دادن توازن عقلی و ثبات حال و موقعیت و از راه‌به در شدن، ناگهانی و رخداد انگاری تجربه، ترس و اضطراب، فریب و فریفتگی و به بالا و موقعیت دشوار افتادن، ظالم‌نمایی معشوق و آسیب‌پذیری عاشق، اشتباه جلوه دادن عشق موردنظر، منفی‌نگری واقعی یا ادعائی.
غمرهٔ بودنه	گاهی عاشق در موقعیت و ظرفی سقوط نمی‌کند؛ بلکه عشق بتدریج همچون آبی او را فرامی‌گیرد و گویی غرق می‌کند (او را غرق عشقش کرد/ این عشق داره خفهم می‌کند).
«أُحِبُّهُ مِنْ صَمِيمِ الْقَلْبِ» «عُمُقُ الْحُبِّ»	ماده درون ظرف است؛ ظرف در اینجا، قلب است. متضمن عشق: عمق، غلظت، خلوص، شدت و نهایت است.
«تَدَقَّقَ حُبٌّ»	سیال است. در این عبارت، عامل جوشش و اینکه ناشی از گرما است یا فقط فشار، مشخص نیست؛ متضمن معانی: فراوانی و کمیت، شدت و قدرت احساس، ظهور و ابراز تجربه درونی، برون‌ریزی و واکنش شدید، از دست‌دادن کنترل و امکان پنهان‌کردن تجربه است.
«رَفَعَ الصِّمَامَ عَنْ شَعْوَرِهِ»	بروز احساس، بازشدن ظرف است
«خَوَالَجَ/ خَلَجَاتُ الْحُبِّ»؛ «تَخَالَجَهُ الْحُبُّ».	تحرک و خلجان سیال درون ظرف است، متضمن معنای ورود نیرویی به سیال درون و درگیر کردن و به‌جریان انداختن سیال راکد درون آن است همچون خلیجی که از یکسو به دریا وصل است و به جهت آن به‌جریان می‌افتد.
«هَاعَ مِنَ الْحُبِّ»	ذوب‌شدن ظرف است. خود عاشق ظرف است. متضمن معنای شدت و از دست‌رفتن کنترل، ولو شدن مجازی، تحیر، بی‌اختیاری و ناآگاهی است.
«صَبَّ إِلَى امْرَأَةٍ»	ریختن / آب‌شدن دل برای کسی است
«بَرَدَ/ شَفَى غَلَّهُ/ غَلِيلَهُ»	سیال داغ [درون ظرف] است. بنابراین عامل گرما یا آتش عشق برای عبارات بالا، برجسته می‌گردد. غلیل، حرارت ناشی از عشق، غم یا غیظ است.
«انْقَلَبَ الْحُبُّ إِلَى بَغْضٍ» یا بالعکس	برگشتن ظرف است. متضمن معنای تحول تمام، تبدیل شدن و انتقال به قطب کاملاً مخالف است.
«شَغَفَهُ الْحُبُّ»؛ «شَغَفَ بِحُبِّهِ» [عَلِقَ حُبُّهُ بِشَغَافِ قَلْبِهِ]	اصابت یا چیزی آویزان به قلب است.
«عَلِقَ حُبُّهُ بِقَلْبِهِ». «عَلَاقَةُ عَاطِفِيَّةٌ». «عَلِقَ قَلْبُهُ بِشَخْصٍ»	"
«دَفَّءُ حُبِّ الْأُمِّ»	گرمایی معتدل و آرام‌بخش است.

«عاطفه حارة». حرّ الجوى.	دما/ گرمای شدید است (آتش عشق)
«قد يكون لك البعيدُ أخواً ويقطّعك الحميم».	
«أضرم القلب». «ألهب حبّ الوطن فلانا». «نظرات ملتهبة». «كلُّ شيء يتطهر في نار المحبة».	آتش است (دردی آتش‌وار). استعاره آتش برای عشق در زبان‌های فارسی و عربی، متضمن معنای عشقی شدید، تجربه‌ای سخت، بیرحمانه و دردناک است و بر درد و رنج تاکید دارد؛ اما آتش «در انگلیسی بیشتر شدت احساس عشق را نشان می‌دهد تا اینکه بیانگر درد و رنج باشد» (صراحی، ۱۳۹۱: ۱۶۶).
«حبُّ متقد». «تحرّق لرؤيته»	آتش است. متضمن معنای شدت، درد و التهاب روانی، واکنش و هیجان شدید، انفعال، تأثیرپذیری و از دست‌دادن کامل کنترل است.
«اكتوى بالحُب».	داغ شدن / دیدن است. یعنی اثرش می‌ماند.
«لأعه الحبّ»؛ «لوعه صدود حببته».	آتش است. متضمن: درد روانی و عذاب، وارفتن روانی و آب‌رفتن جسمی، ظهور تغییرات مشابه با تبعات حرارت شدید
«لدّع الحبّ قلبه»	درد ناشی از نیش است
«لجّ الحبّ في فؤاده». «سقم لواعج الفراق»	درد / غم / سوزش / به هیجان آمدن درد است
«سقم من الحبّ»	بیماری است . متضمن معانی اثرگذاری عامل، افراط و شدت احساس، از دست‌رفتن کنترل
«كان يحبها حتى الجنون»	"جنون برخلاف مسیر، سویه ندارد و فرد سرگشته و حیران است"
نرجسية	"عاشق و معشوق خود فرد است"
«عاشقُ والِه»	حیرانی، سرگشتگی و نزدیک به از دست‌دادن خرد از شدت درد و بی‌چارگی است. بیماری شاید نباشد؛ ولی نوعی اختلال ادراک است که می‌تواند مجاز شناختی به حساب آید.
تحيّر من شدة الوجد	"
«خلبه الحبّ»؛ «نظرة خالبة»؛ «امرأة خالبة»	جاننداری با نیروی دلستانی و عقلستانی است . مفتون، فریفته‌شدن و از شدت بی‌اختیار شدن گویی جادوشدن است. استیلاي کامل معشوق است.
«سحره الحبّ / الجمال»	جادوشدن / و تحت تأثیر و سلطه کامل معشوق بودن است. مسخ‌شدن قلب و خرد و آسیب‌پذیری و ناتوانی عاشق است. مفهوم قدرت و تأثیرگذاری شدید محبوب در حد ساحره‌بودن او را دربردارد.
«دلّهمه العشق».	از دست دادن عقل و دل است
«فتنه الحبّ / الجمال». «هذه الممثلة فاتنة»	سختی و آزمون و سرگشتگی است. جذابیت و جاذبه و فریب و تأثیرگذاری شدید، مشغولیت دل و ذهن به محبوب، بازدارندگی از کار و سبک عادی زندگی است.
«امتلك قلوب الناس»؛ «هوى متملك النفس»	مالک‌شدن قلب عاشق یا مسلط‌شدن بر آن است (دل کسی رو به‌دست‌آوردن). نیرو نیز می‌تواند باشد.

استمال القلب / فلانا	تغییر جهت است. تغییر دادن جهت فرد و عاشق نمودن او با مائل کردن اوست
أَخَذَ بِجَمَالِهِ. يَسْلُبُ اللَّبَّ، يَأْسُرُ وَيَمْتَلِكُ بِرُوعَتِهِ. أَخَذَ بِمَجَامِعِ الْقُلُوبِ	"
مستهامُ الفؤاد.	رفتن و ستانده شدن عقل است. معانی گم شدن و گم کردن راه و متحیر شدن از درد و نداشتن امید و چشم اندازی در رابطه با محبوب را دربردارد.
«جذب القلوب»؛ «تجاذب بین رجل وامرأة». «جلب المحبة إلى القلب».	نیرو/ جاذبه/ کشش است. برعکس خط سیر وصال، معشوق عاملیت دارد و فاعل است. متضمن کشیدن و قدرت معشوق و ضعف عاشق، از جا و توازن برکندن عاشق، تغییر موقعیت مکانی و اندیشگانی، دارای جهت که معشوق مقصد است.
«هُوَيَ امْرَأَةً»	هوای کسی را کردن است. دربردارنده میل شدید و سرکش، عشق زودگذر و آنی به دلیل تغییر هوا، هوس گرایی و بی‌منطقی است
هُوَيَ عَابِر	زمان/ زودگذر/ جاندار است
«حُبُّ شَهْوَانِي».	هوس چیزی را کردن/ لذت و نیاز آنی جسمی/ اشتها/ خوشمزگی زودگذر است نه دلپسندی عمیق و با دوام
«حُبُّ طَاهِر».	پاکی از آلاینده‌گی لذت جسمی و آنی است
«لَهَا بِالْمُوسِيقَى».	بازی، لذت، شادی و ولع و سرگرمی، گذراندن وقت به خوشی، بیهوده وقت را سپری و تلف کردن است
«تَصَبَّى الْقُلُوبَ»؛ «تَصَبَّى امْرَأَةً».	اشتیاق و رفتار و فکر کودکانه / نادانی/ عدم تحکیم عقلی/ نابالغی است
«وصال الحب». «كان له صلة غرامية». «كانت بينهما نبوة».	مسیر/ اتصال/ نزدیکی و زائل شدن بُعد و فاصله، به هم رسیدن و اتحاد است. متضمن: مقصد و مقصود و هدف داشتن، جهت داشتن و عدم سرگشتگی، تحقق خواسته و موفقیت یا شکست، تلاش و کوشش است.
«وَلِيَ سَيِّدَهُ/ مَلَأَتْهُ»؛ «معاهدة ولاء».	پیروی و پشت سری کسی بدون فاصله بودن از سر دوست داشتن و عشق است. متضمن معانی مرید و تحت‌امر کسی بودن، در عهده و مسوولیت کسی بودن، تسلط، مخدوم بودن، وفاداری، اخلاص، یاری، قرارداد است
«أَيَقِظُ حُبًّا».	جاندار/ بیداری/ آگاهی/ ظهور مجدد است
«خَفَقَ قَلْبُهُ لَهَا»	دلم برایش پر می‌کشید. عشق جاندار/ پرنده است. این پرنده قلب است. دربردارنده حرکت پرشور ولی بی‌تأثیر در وصال، حرکتی کوچک و گم‌شونده در فضا است.
لَغَةُ الْحَبِّ	زبان/ ابراز/ جاندار است
«حُبُّ أَعْمَى». «أَعْمَاهُ الْحَبِّ»	نابینایی/ تاریکی/ گمراهی/ از دست دادن خرد و بصیرت/ عدم توانایی تشخیص/ پوشیده شدن است.
«سَيِّئَ بِلُطْفِ دَلِهَا». «مُدِلُّ بنفسه».	زبان بدن/ غمزه و ناز/ معتمد ساختن کسی برای جرأت و جسارت پذیرفتنی جهت خروج از حدود و رعایت نکردن ملزومات عرف و وظایف است

«كان المفضل لدى»	انتخاب و اولی است. سنجش، مقایسه، ارزیابی و قضاوت قلبی / و ملحوظ دانستن مفهوم "دیگری / دیگران" است
«كَلِفٌ بِرَاقِصَةٍ»؛ «كَلِفٌ بِيَعُضِ مُؤَلَّفَاتٍ»	جبر و زائل شدن اراده، درهم تنیدگی نامتوازن بافت‌گونه است . دربردارنده عشق شدید همراه با تحمل، سختی، پیچیدگی، کلافگی، اهتمام، دست خود نبودن انتخاب تجربه
«غزل بالنساء». «مغازلة عاشق». «حُبُّ وَغْزَلٍ». «رجل غزل». «شعر غزلی». «غازل فتاة»	شعر / هنر / یافتن سخن / درهم تنیدگی متوازن بافت‌گونه به شیوه‌ای زیبا و منظم است عکس (کلف بها). معاشرت زیبا شامل سخن و رفتار دلپسند و نافذ و همراه‌کننده با خود، بلد بودن مهارت عشق‌ورزی ، ظرافت است.
«عرف الحب». عرفان.	موضوعی قابل شناخت و یادگیری است. دانش است
مودّة متبادلة. «بادله الحب».	کالانگاری احساس / ماده / دادوستد و تجارت / مقابله به‌مثل / رفتار و اظهار متقابل و همطراز، لزوم برابری واکنشی است
«تحوّلت الحبُّ إلى بُغْضٍ».	حالت ماده / تبدیل شدن از حالتی به‌حالتی دیگر / تغییر است
خليل. «خليلة الأميرة». «بينهما خلة»	کیفیت ، خلوص و بی‌نقص و خل و آلاینده‌گی است. جافتادگی و عدم تجربه محبت به صورت یکباره و ناگهانی است.
«شاقه الحب»، «شوق إلى رؤية فلان». «تحرّق شوقاً إلى فلان»	احساسی مرکب از شادی و هیجان توأم با تحمل سختی و ناراحتی است. تحرک و هیجان است.
«كان متلهفا لرؤيته».	خواستن شدید توأم با تحمل سختی است. حسرت و کم‌بودن سوی امید و کم-طاقتی دوری و تاب‌آوری است
«وجد بامرأة».	حزن است. درونی و نهان است (وجدان).
«معجّب بشخصه / بجسمه».	دوست‌داشتن توأم با تکبر، تعجب، بزرگ‌بینی و غیرواقع‌گرایی و شیفتگی و زیاد از حد جلوه کردن محبوب است.
«أحبه حياً جمّاً / كثيراً»	کمیت زیاد است
«حُبّ مَوطِنٍ»	جاندار / وطن‌دار است. جاننداری لانه‌کرده و وطن‌گزیده است. ریشه‌دار، عمیق و با اقامت زیاد و مدت‌دار است، یکباره ایجاد نشده است.

می‌بینیم که واژگان متعددی در عربی بر عشق دلالت دارند: عَشِقَ، أُغِرِمَ، وَدَّ، هَوَى، أَحَبَّ، عَلِقَ بَ وَجَدَ بَ شَغِفَ بَ فتنَ بَ کلفَ بَ ولعَ بَ ومقَ، وله، دله، ولی. نگاهی به آنها نشان از تعدد انواع عشق و معانی خفیه موجود در هر یک از آنها دارد. به‌تعبیری، واژگان دال بر عشق، هر کدام یکی از ویژگی‌های آن را در خود بازتاب می‌دهند. مثلاً درباره "عشق" «گویند که آن مأخوذ از عَشَقَه است و آن نباتی است که آن را لَبْلَاب گویند چون بر درختی بپیچد آن را خشک کند» (دهخدا، عشق) از آن جهت که شخص در حالتی از

عشق، احساسی شبیه به‌پدیده تجربی افسردگی، پژمردگی را دارد. البته درباره فارسی یا عربی بودن واژه عشق، اختلاف نظر هست. لغت‌نویسان آن را عربی دانسته‌اند؛ ولی آن‌که به کمک ابزارهای زبان‌شناسی به واکاوی واژه‌ها می‌پردازند آن را فارسی دانسته‌اند. استعمال کم این واژه در میان عرب‌زبانان به ویژه برای اشاره به‌علاقه میان دو فرد و استفاده رایج و شایع "حب" به جای آن، برخلاف کاربرد پربسامد و موضع بلامنازع آن برای بیان علاقه شدید در زبان فارسی، جای تأمل دارد.

گذشته از این اختلاف نظر، این که فرد عرب‌زبان به دقایق معنایی واژگان متعدد دال بر عشق برای انتخاب درست و صحیح یکی از واژگان مذکور، برای مفهوم‌سازی موقعیت عشقی که در ذهن دارد، آگاه باشد، چیزی است که حداقل امروزه دور از ذهن می‌نماید، چرا که بمرور واژگان مترادف دچار همسان‌پنداری معنایی می‌شوند و برای فهم معنای دقیق هر واژه و رصد تفاوت‌های آن با مترادفاتش لاجرم باید به‌فرهنگ لغات مراجعه نمود. البته بعضاً و به ویژه در فارسی، به جهت ساختمان ترکیبی واژگان آن، با نمونه‌هایی مواجه می‌شویم که بدون مراجعه به‌فرهنگ لغات و جستجوی ریشه معانی، معنایشان در دسترس است، نظیر: دل‌باخته، دل‌سوخته، دلهره. همچنین نگاهی به‌داده‌ها نشان می‌دهد که مفهوم «جذب و کشش و آسیب‌پذیری» در میان بسیاری از آنها، مشترک است و میتوان گفت آنچه محوریت نگاشت بسیاری از حوزه‌های مبدأ مذکور را برای مفهوم عشق شکل می‌دهد، عنصر "جذب و کشش" است که می‌تواند کانون معنایی عشق باشد.

در پایان باید مدنظر داشته باشیم که ما رایج‌ترین عبارت‌های استعاری عشق را که عمدتاً با حوزه‌های مبدأ فیزیکی مفهوم‌سازی شده بود را در فارسی و عربی گردآوری نمودیم درحالی که «استعاره‌ها لزوماً بر اساس تجارب جسمانی ایجاد نمی‌شوند، بسیاری از آنها بر مبنای ملاحظات فرهنگی پدید می‌آیند» (کوچش، ۱۳۹۴: ۲۱)؛ ولی ما به جهت ضیق مجال، امکان ارائه و تحلیل بسیاری از داده‌های فرهنگ‌بنیاد موثر در ساختار مفهومی عشق را نیافتیم نظیر «عشق قسمت است»: معشوقِ آفتاب مهتاب ندیده؛ «ضربُ الحبيبِ أوجع» (چوب محبوب دردناک‌تر است)؛ «ضربُ الحبيبِ زيبٌ وحجارته رمان» (ضربه محبوب کشمش است و سنگ او انار) (ناظمیان، ۱۳۹۳: ۲۲۲-۲۲۳) و ده‌ها داده زبانی رایج و ادبیات عمومیت‌یافته دیگر ... نکته دیگر، اینکه این حوزه‌ها از فرهنگی به فرهنگی دیگر و همچنین از دوره‌ای تاریخی به دوره‌ای دیگر متفاوت می‌گردد، برای نمونه در زمان‌های گذشته که برق نبوده و خانه‌ها و مسیرهای سفر، تاریک بوده‌است، حوزه نور و روشنایی، شمع و چراغ، ماه و شب مهتابی و نور و ستاره برای مصادیق دلپذیری نظیر توصیف معشوق، رواج بیشتری نسبت به‌امروزه داشته‌است که این گونه پرداختن به‌سیر تحولی حوزه‌های مبدأ و داده‌های فرهنگ‌بنیاد، خود می‌تواند موضوع پژوهش مستقلی باشد.

۵- نتیجه گیری

بررسی منتخبی از رایج‌ترین عبارات‌های شناختی فارسی و عربی، بیانگر آنست که:

- عموم گویندگان فارسی و عربی، تجربه انتزاعی عشق را با تجربه ملموس ظرف، نیرو، جو، مسیر/ بی‌مسیری (سرگستگی)، جاندارپنداری، درد، بیماری و ... مفهوم‌سازی می‌کنند؛ مثلاً به هنگام تجربه عشق، خود را تحت تأثیر نیرویی با کشش و جاذبه زیاد (مجنوب/ مسحور و مفتونش شدم؛ در عربی: خلیه وسحره الحب، أخذ بجماله، یسلب اللب) یا به مثابه ظرف، مظروف و ویژگی‌های آن‌ها (با قلبی شکسته/ مملو از عشق، عشق پاک و خالصانه؛ أحبه من صمیم القلب، رفع الصمام عن شعوره بجبهها، عمق وتدقق وخلجات الحب) یا درد تجسم‌یافته در پدیده‌ای در حال اشتعال (عشق آتشین، عاشق دل‌سوخته؛ نار المحبة، حب متقد، حبها أضرم قلبی) و ... می‌بینند. همچنین، بررسی داده‌ها، اشتراکات شناختی وسیعی را میان دو زبان نشان می‌دهد که می‌تواند به جهت تأثیر و تأثرهای میان‌فرهنگی به‌علاوه‌ی عامل بنیادین انگیزتگی جهان‌شمول فیزیولوژیک باشد؛ هرچند در رابطه با عشق، نمی‌توان نقش فرهنگ مختص هر یک از زبان‌های مذکور را، در ایجاد گونه‌های متفاوت تجربی و اندیشگانی و به تبع آن، ترکیبات خاص زبانی نادیده گرفت. برای تبیین بیشتر میتوان به مدل‌های شناختی عشق اشاره کرد که گرچه مطابق و هماهنگ با سناریوی پنج مرحله‌ای احساس (علت، وجود، تلاش برای کنترل، از دست دادن کنترل، واکنش) می‌نماید؛ ولی آنچه آن را از دیگر مفاهیم احساسی متمایز می‌کند یکی، آن است که عشق عمدتاً یکی از احساسات بنیادین شادی، ترس یا غم را بسته به احساس امیدواری یا ناامیدی و نگرانی فرد به هنگام تجربه عشق، در او برمی‌انگیزاند که به نوعی هم‌پوشانی و تزامن و تلازم دو احساس در طی سناریوی نامبرده می‌انجامد، بدین صورت که فرد عاشق، ویژگی‌های فرد ترسیده، شاد یا غمگین را نیز از خود نشان می‌دهد که این خود یکی از بسترهای حائز اهمیت است که تفاوت‌های فرهنگی و شناختی را نمایان می‌سازد مثلاً اگر فرهنگی در تعامل با عشق یا نوعی از عشق، محافظه‌کارتر یا درون‌گراتر باشد، کیفیت ابراز یا اعتراف به وجود عشق در آن پیچیده‌تر خواهد شد یا ممکن است مرحله کنترل احساس چنان برجستگی یابد که امکان ادامه سناریو منتفی گردد، برای نمونه در فرهنگی قبیله‌ای که ازدواج خویشان در زمره ارزش‌ها و بایدها است، مدل شناختی "عشق به بیگانه" غالباً به صورت منقطع عمل می‌نماید یا در فرهنگی که گونه‌ای مردسالاری در آن برجسته باشد عموماً پذیرش عشق از جانب مرد، ضدارزش و نوعی لغزش غیرارادی تلقی گشته و جوانب سحر، فریبندگی، اغواگری و صیادی زن در فرهنگ-زبان، انعکاس گسترده می‌یابد (وقع فی حب فاتنه)؛ تمایز دیگر عشق با دیگر عواطف، طول بیشتر روند این مراحل و قصه‌گون شدن سناریوی آن است، همان ویژگی‌ای که نقشی تعیین‌کننده برای حضور آن در ادبیات در قالب منظومه‌های داستانی طولانی و رمان دارد و نشان از برجستگی خاستگاه فرهنگی عشق دارد. باید افزود که عشق در قدیم، تجربه‌ای همگانی نبود چراکه جزو سازوکار بقای انسان به شمار نمی‌آمد؛ ولی با برجستگی

حوزهٔ جو- پنداری امروزه، این تجربه، مفهوم الزام، بخود گرفته و به مثابه هدف از جانب بسیاری، دنبال می‌گردد.

- یکی از تمایزات اصلی میان دو زبان در حوزه استعاره‌های عشق به مختصات این دو زبان از نظر واژه‌سازی، جمله‌سازی و... برمی‌گردد. نگاهی به استعاره‌های عشق از منظر دستورشناختی، نشان از نقش ساختارِ عمدتاً ترکیبی زبان فارسی و غالباً اشتقاقی زبان عربی در تعیین کیفیت‌های معناشناختی داده‌ها دارد. از این رو نباید روی همپوشی مفهومی میان تعبیر در این زبان‌ها تمرکز کرد. در توضیح بیشتر، برای (دلدادگی، دلبری، دلبستگی و...) در عربی نمونه‌ای معادل یافت نشد. از سوی دیگر، برخی ساخت‌های یکسان دستوری زبان عربی، شرح و بسط بیشتری را برای بیان معانی استعاری عشق در مقایسه با زبان فارسی نشان می‌دهد (غزل بها/ شغف بها/ لها بها/ وله بها/ سبی بها/ کلف بها/ وجد بها).

- نموده‌های زبانی مفهوم عشق، عمدتاً استعاری-ادبی سپس استعاری-متعارف، پس از آن حقیقی-تحت‌اللفظی یا مجازی-فیزیولوژیک است. به بیان بیشتر، عشق، احساس یا تجربه‌ای همه‌شمول نیست و این ویژگی آن در زبانش نیز انعکاس یافته‌است. بنابراین بخش بزرگی از نموده‌های آن را تعبیر سلیقه‌ای و خلاقانه و شخصی افراد ساخته و پرداخته‌است که در ادبیات انعکاس یافته‌است؛ ولی اینکه علاوه بر بخش بزرگ سلیقه-محور فردی، نظامی همگانی نیز داشته‌باشد یا به عبارت دیگر، این که فهم و بیان عشق بیشتر شخصی است یا همگانی، باید گفت که عشق، به اندازه وجه خلاقانه اندیشه و کلام فرد (ادب خاص)، شخصی و مابقی به جهت نوعی میل ثانوی و نیاز روانی عموم افراد، عمدتاً ادبیات رواج‌یافته یا غیرادبی است؛ بنابراین ترسیم ساختاری تصویری برای آن بدون مراجعه به ادبیات و بخش غیرمتعارف زبان، ناقص یا امکان‌ناپذیر است.

۱. پی‌نوشت‌ها

1. Metaphors We Live By
2. Conventional metaphors
3. Structural
4. Ontological
5. Orientational
6. literal
7. figurative
8. source domain
9. mapping

۱۰. مقاربه تصویری معرفیه لبنیه الأفعال النفسية فی اللسان العربی قضایا و نماذج.

11. target domain

منابع

- قرآن مجید.
- ابتهاج، هوشنگ (۱۳۸۸). *غزلیات هوشنگ ابتهاج*، انتشارات چشمه.
- ابراهیمی دینانی، غلامحسین (۱۳۸۰). *دفتر عقل و آیت عشق*. تهران: طرح نو.
- اسپرهم، داوود؛ تصدیقی، سمیه (۱۳۹۷). «استعاره شناختی عشق در مثنوی مولانا». *متن‌پژوهی ادبی*، ۷۶: ۸۷-۱۱۴.
- افراشی، آریتا (۱۳۹۶). «الگوی انطباق ریشه شناختی واژگان و استعاره‌های مفهومی در حوزه عواطف با رویکرد شناختی». *مجله زبان و زبان‌شناسی*، ۱۳ (۲۶): ۶۹-۸۸.
- جمعی از نویسندگان، (بی‌تا). *المنجد فی اللغة العربیة المعاصرة*. بیروت: دارالمشرق.
- ربیعی، فاطمه؛ قربانی، نیما؛ پناغی، لیلی (۱۳۹۹). «همبسته‌های فیزیولوژیک هیجان‌های بنیادی خشم و غم در افراد سالم و افسرده». *مجله علوم روان‌شناختی*، ۱۹ (۹۰): ۶۶۵-۶۷۵.
- رضائی، ربابه؛ ناظمیان، رضا (۱۳۹۸). «استعاره مفهومی و تصویرسازی در شعر غادةالسمان بر اساس نظریه لیکاف و جانسون». *دوفصلنامه علمی بلاغت کاربردی و نقد بلاغی*، ۴ (۲): ۱۲۳-۱۳۷.
- زرقانی، سید مهدی؛ مهدوی، محمدجواد؛ آباد، مریم (۱۳۹۲). «تحلیل شناختی استعاره‌های عشق در غزلیات سنائی». *جستارهای ادبی*، ۳: ۱-۳۰.
- الفراوی، عبدالرزاق؛ مرزوق، محمد (۲۰۲۱). «مقایسه تصویری معرفتی لبنیه الأفعال النفسية فی اللسان العربی قضایا ونماذج». *مجله العمدة فی اللسانیات وتحلیل الخطاب*، ۵ (۲): ۳۳۲-۳۴۳.
- فیاضی، مریم سادات؛ کرد زعفرانلو، عالیہ (۱۳۸۸). «خاستگاه استعاری افعال حسی چند معنایی در زبان فارسی از منظر معنی‌شناسی شناختی». *ادب پژوهی*، ۶: ۸۷-۱۰۹.
- کوچش، زولتان (۱۳۹۴). *استعاره در فرهنگ جهانی‌ها و تنوع*. ترجمه نیکتا انتظام. چاپ ۱، تهران: سیاه‌رود.
- کوچش، زولتان (۱۳۹۸). *مقدمه‌ای کاربردی بر استعاره*. ترجمه شیرین پوراابراهیم. چاپ ۲، تهران: سمت.
- لیکاف، جورج؛ جانسون، مارک (۱۳۹۵). *استعاره‌هایی که با آنها زندگی می‌کنیم*. ترجمه هاجر آقا ابراهیمی، چاپ ۲، تهران: نشر علم.
- محمدی، سمیه (۱۴۰۰). *بررسی مقابله‌ای استعاره (استعاره‌های مربوط به چهار مفهوم احساسی شادی، غم، خشم و ترس) در زبان‌های فارسی و عربی بر اساس نظریه استعاره مفهومی*. دانشگاه بوعلی سینا، همدان.
- موسوی‌ثابت، فاطمه؛ خلیلی‌جهانتیغ، مریم؛ بارانی، محمد (۱۳۹۹). «استعاره شناختی عشق در "کاش حرفی بزنی" از مصطفی رحماندوست (بر اساس نظریه جورج لیکاف و مارک جانسون)». *پژوهشنامه ادب غنائی*، ۳۴: ۲۲۶-۲۰۳.
- مولانا، جلال الدین (بی‌تا). *کلیات شمس یا دیوان کبیر*، با تصحیحات و حواشی بدیع الزمان فروزانفر، تهران: امیر کبیر.
- ناظمیان، رضا (۱۳۹۳). *فرهنگ امثال و تعابیر عربی-فارسی*. تهران: فرهنگ معاصر.

- هاشمی، زهره (۱۳۹۲). «زنجیره‌های استعاره‌ی «محبت» در تصوف (بررسی دیدگاه صوفیه درباره محبت از قرن دوم تا ششم هجری بر بنیاد نظریه استعاره مفهومی)». *فصلنامه علمی-پژوهشی نقد/ادبی*، ۶ (۲۲): ۲۹-۴۸.
- Kövecses, Z. (2000). *Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press.